

کراج آب مکسور النصاب

دکتر سعید واعظ

در اوایل باب ششم مرزبان‌نامه در داستان زغن ماهی خوار با ماهی بعد از بیت
چرخ از دهنم نواله در خاک افکنند دولت قدحم پیش لب آورد و برینخت
چنین آمده است: «... و او خایب و نادم بماند (ع) کراج آب مکسور النصاب...»
مرحوم علامه قزوینی رحمه الله علیه در پاورقی همان صفحه نوشته‌اند: «کذا فی خمس من النسخ
وفی السادسة کراج آب الخ ولم اظفر بتفسیره».

در مرزبان‌نامه‌ای که در سال ۱۳۵۵ هـ توسط بنیاد فرهنگ ایران با تصحیح جناب آقای محمد روشن
حفظه الله تعالی به زیور طبع آراسته شده در متن نیامده و در پاورقی به نقل از نسخه موزه بریتانیا و
متن چاپ لیدن به صورت «کراج آب مکسور النصال» (ص ۲۵۷) آمده است، و جناب آقای دکتر
خطیب رهبر دامت افاضاته و متعالله بطور بقائه در شرح مرزبان‌نامه خود که متن آن براساس
تصحیح مرحوم علامه قزوینی رحمه الله علیه می‌باشد و چاپ اول آن جزو انتشارات دانشگاه شهید
بهشتی در سال ۱۳۶۳ شمسی منتشر شده است در ترجمه عبارت فوق نوشته‌اند «مانند امیدواری که
کاسته بهر (= بی نصیب) بازگشت».

پرواضح است در عبارت فوق «ک» حرف تشبیه و «راج» اسم فاعل از رجا یرجو رجاء به معنی
امیدوار، و «آب» فعل ماضی از آب یؤوب ایاباً به معنی «برگشت» و «مکسور» اسم مفعول از کسر
یکسر کسراً به معنی «شکسته» است. اما «نصاب» در واژه‌نامه‌های عرب به معانی گوناگون آمده
است، از جمله ابن منظور در لسان العرب آورده: «النصاب: جزأة السکین والجمع نصب، ونصاب
السکین: مقبضه. والنصاب من المال: القدر الذی تجب فیہ الزکاة اذا بلغه نحو مائتی درهم و خمس
من الابل. [تعریف اخیر خاص اصطلاحات و تعبیرات فقهی است]. بنابراین نصاب به معنی دسته
چاقو یا قبضه شمشیر است و در اصطلاح به مفهوم مقداری است که زکات بدان تعلق گیرد.

همو در ذیل ماده «نصل» آورده است: «نصل السیف: حدیده، وقال ابو زیاد النصل کل حدیده من
حدائد السهام، والجمع انصل ونصول ونصال» یعنی تیغه شمشیر و پیکان آهنین نیزه‌ها.

از این رو با توجه به هر دو صورت برگردان عبارت مورد نظر چنین خواهد بود: «همچون امیدواری که قبضه یا تیغه شمشیر شکسته برگردد، یعنی همچون امیدواری که ناامید باز گردد».

منابع:

- ۱- تاج العروس، ابن زبیدی.
- ۲- لسان العرب، ابن منظور.
- ۳- مرزبان نامه به تصحیح و تحشیه محمدبن عبدالوهاب قزوینی عفی عنه.
- ۴- مرزبان نامه تصحیح و تحشیه محمد روشن، بنیاد فرهنگ ایران ۱۳۵۵ هـ.
- ۵- مرزبان نامه شرح خطیب رهبر دانشگاه شهید بهشتی ۱۳۶۳ هـ.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی